

ДО АНАЛІЗУ ПОПУЛЯЦІЇ КОЗУЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ В ЯВОРІВСЬКОМУ НПП

Подается характеристика чисельности, щільності і статеві-вікової структури популяції козулі в лісових екосистемах Яворівського національного природного парку.

Ключові слова: популяція, облік чисельності, статеві-вікова структура, охорона.

S. Stelmah – Javorivsky national natural park

Analysis of a population roe deer in Javorivsky NNP

In article it is induced the characteristic of number, density and sex-age structure of a population roe deer in forest ecosystems of Javorivsky national natural park.

Keywords: population, quantity inventory, sex-age structure.

Вивчення структурно-функціональних особливостей популяції як цілісної біологічної системи представляє собою одне з важливих завдань сучасної біології і тісно пов'язане із завданнями охорони, відтворення і раціонального використання ресурсів тваринного світу (Соколов, Данилкин, 1981). Серед ратичних звірів великий інтерес представляє козуля європейська (*Capreolus capreolus* L.), яка є найбільш масовим видом ратичних, виступає зручним об'єктом для досліджень і має велике мисливсько-господарське значення.

Яворівський НПП (далі ЯНПП) розташований у регіоні Українського Розточчя, загальна його площа – 7108 га, 95 % території представлено лісовими екосистемами. Лісотвірними породами у межах парку виступають: бук лісовий, сосна звичайна, дуб звичайний та вільха сіра. Найбільш поширеними типами лісу є волога сосново-грабова бучина (26,9 %), свіжа сосново-грабова бучина (23,4 %), волога буково-грабова діброва (19 %), волога сосново-грабова діброва (10 %), свіжа грабова бучина (8,2 %), свіжа сосново-грабова судіброва (7 %). Розподіл за віком насаджень наступний: молодняки 27 %, середньовікові 52 %, пристигаючі 15 %, стиглі і перестійні 6 %. Середній клас бонітету для козулі – 2,4.

Козуля європейська є найчисельнішим видом ратичних у лісових екосистемах ЯНПП. Звичайно, що угруповання козулі в ЯНПП не є самостійною, обособленою одиницею зі своїми відмінними ознаками, вона являється частиною Розточанської популяції, але з властивим цій популяції структурними та функціональними особливостями.

Найголовнішими ознаками, за якими проводиться оцінка стану популяцій мисливських тварин, у тому числі козулі європейської, є щільність населення тварин на одиницю площі відповідних біотопів (особин на 1000 га), та статеві-вікове співвідношення в елементарних поселеннях (структурно-функціональних одиницях популяції). Як правило, оцінка кількісного і якісного стану популяції у природних умовах основана на вибірковому методі. Чисельність і структура визначається на обмеженій території по абсолютних або відносних показниках, після чого проводиться екстраполяція на область схожого середовища. Тому дослідження з оцінки стану популяції на територіях, що охороняються є надзвичайно важливими і можуть бути використані для практичних цілей у галузі мисливського господарства та охорони природи.

Облік козулі в ЯНПП проводився на усій території у зимовий і ранньовесняний період методом картування слідів. Основними методами визначення статі, віку і індивідуальних ділянок тварин, були візуальні спостереження за тваринами за допомогою бінокля, стежкування та картування місць їхнього проживання (Бондаренко і інші, 1989; Тимофеева, 1985).

За результатами обліку чисельність виду у 2003 р. становила 209 особин. Середня щільність населення 29,4 особини на 1000 га. Однак показник щільності істотно різниться по лісництвах. Найвищою вона була у кварталах Майданського л-ва (територія без вилучення у користувачів), і становила 38,1 ос./1000 га. Показник щільності у кварталах Янівського і Млинківського лісництв (територія надана у постійне користування ЯНПП) виявився на порядок нижчим – 16,8 особин на 1000 га. Найбільш щільно заселені козулею квартали Майданського л-ва, що безпосередньо межують з військовим полігоном. Це пояснюється наявністю узлісся, квартали що межують з полігоном характеризуються хорошими кормовими і захисними умовами.

Елементарні поселення козулі (досліджено 21 поселення) в лісових екосистемах ЯНПП мають у своєму складі від 2 до 17 особин, однак чисельність більшості з них становить 3-4 особини (57 %), поселення з 10-ти і більше тварин трапляються рідко. Гурт (групу) з 17 козуль зустрінуто нами у 1-2 кварталах Майданського л-ва (урочище "Вівсяні гори"). Необхідно відмітити, що 17 тварин в одному гурті нами зустрінуто тільки 1 раз. Ймовірно, що такий гурт утворився внаслідок об'єднання кількох груп і зосередження їх на схилах пагорбів південної експозиції, де протанув сніг і зростає осока волосиста (*Carex pilosa*), рослина, що дуже добре поїдається козулею взимку. В окремих кварталах виявлено також поодинокі особини. У більшості це старі самці і в незначній кількості дорослі самки, ймовірно, ялові.

Проведені дослідження показали, що статеві-вікова структура елементарних поселень козулі в лісових екосистемах ЯНПП представлена дорослими самцями й самками та молодими особинами, чисельність старих особин мінімальна. Із загальної кількості обстежених елементарних поселень домінували самки – 56 %. Самці склали 24 %, молоді особини відповідно – 20 %. Співвідношення дорослих самців до самок в окремих елементарних поселеннях змінюється в межах 1:1,5-1:2,7, а у середньому воно дорівнює 1:2,1.

Як відмічають ряд дослідників (Соколов, Данілін, 1981; Тимофеева, 1985), серед новонароджених козулят кількість самців і самок буває майже рівною, і незначна перевага самок спостерігається тільки через кілька місяців після народження. Так, за спостереженнями П. Блузли, в Литві до кінця літа серед телят на одного молодого самця у середньому припадає по 1,2, а серед козуль старше півтори року вже 1,5 самки. У Білгородській обл. (Росія) серед козулят у жовтні-листопаді співвідношення статей буває 1:1,4, а серед дорослих тварин у той же час року 1:1,7 на користь самок. Польські зоологи Б. Фрузинський і Л. Лабудський досліджували поголів'я козуль у Познанському воєводстві. Там у 1978 р. на одного самця припадало у середньому по 1,5 самки. Наступна зима 1978-1979 рр. була багатосніжною морозною. Протягом зимового періоду загинула третя частина козуль, після чого на одного самця припадало вже по 2,5 самки.

Висновки інших дослідників узгоджуються з нашими спостереженнями: самки козуль більш життєздатні, ніж самці, а співвідношення статей у природних популяціях, як відзначає А. Данилкін (1991 р.), із збільшенням віку неухильно зміщується під дією природних факторів на користь самок. Тому твердження деяких мисливствознавців щодо рівного співвідношення статей чи про перевагу самців у багаточисельній популяції є безпідставними.

Загалом наведені дані свідчать, що чисельність та статеві-вікова структура популяції козулі в лісових екосистемах ЯНПП близькі до оптимальних (Настанова з упорядкування мисливських угідь, 2002).

Література

1. Бондаренко В.Д., Делеган І.В., Соловій І.П., Рудишин М.П. Облік диких тварин: практ. рекомендації. – Львів: Вільна Україна, 1989. – 65 с.
2. Данилкін А. Как управлять популяциями косуль// "Охота и охотничье хозяйство". – 1991, № 2. – С. 10-13.
3. Тимофеева Е.К. Косуля. – Л.: Изд-во Ленинград. ун-та. – 1985, вып. 8. – 224 с.
4. Соколов В.Е., Данилкін А.А. Сибирская косуля: экологические аспекты поведения. – М.: Наука, 1981. – 112 с.
5. Літопис природи Яворівського НПП. – Снт. Івано-Франкове. – 2003, т. 3. – С. 70.
6. Настанова з упорядкування мисливських угідь. – К.: Держкомлісгосп України, 2002. – 114 с.

УДК 630*15

Інж. В.П. Ходзінський¹ – УкрДЛТУ

ПРО ВПЛИВ РЕЖИМУ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ДРІБНИХ ССАВЦІВ У СОСНОВИХ НАСАДЖЕННЯХ НПП "ЯВОРІВСЬКИЙ"

Досліджено особливості впливу режиму господарювання на видовий склад, поширення та чисельність дрібних ссавців родин Soricidae, Muridae, Arvicolidae у соснових насадженнях НПП "Яворівський".

Ключові слова: режим господарювання, дрібні ссавці, видовий склад.

Eng. V.P. Khodzinsky¹ – USUFWT

About influence of maintenance regime on fine mammals in pine stands NNP "Javorivscy"

It is investigated features of influence of maintenance regime on content of species, distribution and number of fine mammals of families Soricidae, Muridae, Arvicolidae in pine stands NNP "Javorivscy".

Keywords: influence of maintenance, fine mammals, content of species,

На території НПП "Яворівський" виділено чотири функціональні зони (режими господарювання): заповідна, регульованої рекреації, стаціонарної рекреації та господарська. Дослідження особливостей видового складу, поширення та чисельності дрібних ссавців (Soricidae, Muridae, Arvicolidae) залежно від режиму господарювання проведено у соснових насадженнях парку (Янівське лісництво). На основі матеріалів лісовпорядкування в насадженнях

¹ ЛМГО "Студентське теріологічне товариство" (LCSO "Student teriological society")